

Paulina Potyrańska, studentka Audytu Finansowego

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Analiza upadłości konsumenckiej w Polsce w 2015-2020 ze szczególnym uwzględnieniem nowelizacji prawa upadłościowego w latach 2015 oraz 2020

Streszczenie:

Prawo upadłościowe jest instrumentem regulującym stosunki społeczne między dłużnikami a wierzycielami. Nowelizacje prawa upadłościowego (w latach 2015 oraz 2020) stworzyły szerszy i łatwiejszy dostęp do upadłości konsumenckiej oraz przyczyniły się do zmian w jej kształtowaniu na przestrzeni ostatnich pięciu lat w Polsce. Rozważania podjęte w pracy koncentrują się na problematyce, zidentyfikowaniu skali oraz analizie porównawczej upadłości konsumenckiej w latach 2015-2020. Podstawową metodą badawczą wykorzystaną podczas analizy była metoda statystyczna. Ponadto przeprowadzono analizę dynamiki i struktury badanego narzędzia ustawowego. Radykalny wzrost liczby ogłoszonych upadłości nastąpił w 2016 roku, kiedy to zwiększenie wyniosło 210 proc. w porównaniu do wartości z 2015 roku. Po kolejnej nowelizacji prawa upadłościowego również można zauważyć tendencję wzrostową. W grudniu 2020 roku liczba ogłoszonych upadłości osiągnęła miesięczny rekord, kiedy to ogłoszono 1809 upadłości. Przewiduje się dalsze utrzymanie trendu w granicach 1200-1800 miesięcznie.

Słowa kluczowe:

upadłość konsumencka, prawo upadłościowe, zadłużenie

Wprowadzenie

Wzrost gospodarczy, rozpowszechniający się konsumpcyjny styl życia oraz powszechnie dostępne finansowe instrumenty dłużne determinują pospolitość zjawisk długu i nadmiernego zadłużenia. Opierając się na danych statystycznych, za rok 2020, wyraźnie zauważalna jest rosnąca skala niewypłacalności Polaków. Z dokumentu raportu InfoDług wynika, iż łączna kwota zaległych zobowiązań w roku 2020 wzrosła o 3,69 mld zł do kwoty 81,39 mld zł w porównaniu do 2019 roku. Na ten wynik składają się zaległe zobowiązania pozakredytowe (44,28 mld zł) oraz zaległe zobowiązania kredytowe (37,1 mld zł). Liczba osób nieregulujących terminowo zobowiązania w 2020 wyniosła 2 804 773, z czego 61,3 proc. to mężczyźni¹.

Osoby fizyczne nieprowadzące działalności gospodarczej, w tym jednostki jakimi są gospodarstwa domowe, odgrywają kluczową rolę na rynku finansowym, m.in. poprzez gromadzenie oszczędności i zaciąganie zobowiązań. Jednakże, nadmierne zaciąganie zobowiązań, w połączeniu z nieterminowym ich opłacaniem, prowadzi do nadmiernego zadłużenia, które to w dłuższym okresie czasu skutkuje niewypłacalnością dłużnika. Bezspornie, stwarza to trudną sytuację nie tylko dla dłużnika i jego wierzycieli, ale również dla społeczeństwa i gospodarki. Upadłość konsumencka skierowana jest właśnie do osób, które znalazły się w przedstawionej sytuacji i jej podstawowym celem jest ich oddłużenie, które ma spowodować, że będą one w stanie samodzielnie funkcjonować w społeczeństwie, bez ciążącego nad nimi niemożliwego do spłacenia długu. Przez wprowadzenie i nadanie osobom fizycznym zdolności upadłościowej doprowadzono do równouprawnienia konsumentów i przedsiębiorstw w tym aspekcie.

Instytucja upadłości konsumenckiej jest stosunkowo nowym zagadnieniem w polskim ustawodawstwie. Od jej implementacji do polskiego systemu prawnego w 2008 roku nastąpiły dwie zasadnicze nowelizacje, w latach 2015 i 2020, które wpłynęły znacząco na liczbę ogłoszonych upadłości konsumenckich.

¹BIG InfoMonitor S.A., *InfoDług. Ogólnopolski raport o zaległym zadłużeniu i niesolidnych dłużnikach*, 41 edycja, Marzec 2021, s. 6, 8, 10.

Głównym celem pracy jest przedstawienie problematyki, zidentyfikowanie skali, a także zbadanie struktury i dynamiki instytucji upadłości konsumenckiej w Polsce w latach 2015-2020, uwzględniając zmiany powstałe w wyniku nowelizacji prawa upadłościowego.

Problematyka nadmiernego zadłużenia

Zadłużenie w literaturze prawa i ekonomii jest przedstawiane w odmienny sposób. W ujęciu prawnym pojęcie długu nie jest ściśle określone, niemniej jednak w artyku 353 §1 kodeksu cywilnego zdefiniowane jest pojęcie zobowiązania. Mianowicie zobowiązanie polega na tym, że wierzyciel może żądać od dłużnika świadczenia, a dłużnik powinien świadczenie spełnić². Wierzycielowi przysługuje wierzytelność, na którą składa się jedno lub kilka roszczeń. Z kolei na dłużniku ciąży powinność spełnienia świadczenia. Z długiem związaną jest odpowiedzialność, czyli gotowość majątku dłużnika do wyegzekwowania świadczenia³.

Natomiast w ujęciu ekonomicznym dług to pieniądze, które osoba lub organizacja jest winna innej osobie lub organizacji. Umowa kredytu określa warunki jego udzielenia, wysokość odsetek i rat, wymagane zabezpieczenie, a także zawiera informację o walucie w jakiej trzeba spłacić dług⁴. Rozbieżność wynika przede wszystkim z wydzwiku konsekwencji zadłużenia w każdym z przedstawionych ujęć. Z punktu widzenia prawnika następstwem zadłużenia jest obowiązkowe wszczęcie postępowania sądowo-egzekucyjnego oraz poniesienie kosztów z tym związanych, tymczasem z punktu widzenia ekonomisty efektem zadłużenia jest powstanie należności przeterminowanych i ujęcie ich w ciężar kosztów⁵. Z tego wynika, iż częścią wspólną, niezależnie od dyscypliny, jest konieczność poniesienia kosztów.

Można wyróżnić kilka rodzajów długu. Klasyfikację i charakterystykę poszczególnych rodzajów przedstawiono w tab. nr 1.

²Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r., Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

³W. Robaczyński, *Zarys prawa zobowiązań*, [w:] *Prawo cywilne i handlowe w zarysie*, (red.) W.J. Katner, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 206.

⁴J. Black, *Słownik ekonomii*, PWN, Warszawa 2008, s. 62.

⁵M. Wejer-Kudęłko, *Typologia dłużników*, „Zarządzanie i Finanse” 2017, tom 15, nr 2/2, s. 160.

Tab. 1. Klasyfikacja długów

Rodzaj długu	Charakterystyka
Dług konsumenta	Suma, którą konsument jest winien w pewnym okresie w wyniku wcześniej zaciągniętego kredytu konsumenckiego. Kwota kredytu wzrasta co miesiąc w związku z nowymi zakupami na kredyt oraz należnymi odsetkami.
Dług publiczny	Dług generowany przez rząd na różnych poziomach. Może być mierzony jako dług brutto lub netto.
Dług zagraniczny	Dług rządu lub obywateli jednego państwa w stosunku do rządów lub obywateli innych państw albo instytucji międzynarodowych. Może być krótko- lub długoterminowy, o stałym lub zmiennym o procentowaniu.
Dług nierynkowy	Dług, dla którego nie istnieje rynek wtórny. Wierzyciel takiego długu musi czekać na zapłatę aż do momentu, kiedy minie termin spłaty. Wcześniejsze uzyskanie pieniędzy wiąże się w większości przypadków z poniesieniem pewnej kary finansowej.
Dług niespłacony	Dług, od którego należne odsetki oraz raty kapitałowe nie zostały przez pożyczkobiorcę zapłacone.
Dług przejęzony	Dług, którego powstanie nie generuje żadnych aktywów, więc wywiązanie się z kosztu jego obsługi jest niemożliwe. Dotyczy to długów indywidualnych zaciągniętych w celu sfinansowania konsumpcji, długów przedsiębiorstw zaciągniętych na sfinansowanie strat działalności, a także długów państwa związanych z wydatkami np. na zasiłki dla bezrobotnych
Zły dług	Dług, który prawdopodobnie nie zostanie spłacony lub którego spłata jest wręcz niemożliwa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie J. Black, *Słownik ekonomii*, PWN, Warszawa 2008, s. 62-64, 571.

Biorąc pod uwagę jedynie gospodarstwa domowe, finansowe instrumenty dłużne spełniają dwie główne funkcje. Pierwszą z nich jest umożliwienie gospodarstwom domowym życie na wyższym poziomie, drugą zaś pozwolenie na pokrycie okresowego braku funduszy⁶. Zadłużenie gospodarstw domowych może mieć dwojaki charakter⁷:

⁶A. Wiśniewska, *Determinanty nadmiernego zadłużenia się polskich gospodarstw domowych*, „Współczesne Finanse. Teoria i Praktyka” 2016, nr 1, s. 98.

⁷P. Nowak, *Perspektywy upadłości konsumenckiej w Polsce w kontekście zmian ekonomiczno-prawnych*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego” 2017, tom 31, nr 3, s. 154-155.

- kredytowy – długi pieniężne, czyli kredyty i pożyczki zaciągane w sektorze bankowym i pozabankowym.
- pozakredytowy – długi z tytułu niezapłaconych alimentów, rachunków telekomunikacyjnych, kar za jazdę bez biletu, prawomocnych wyroków sądowych.

Termin nadmierne zadłużenie oznacza kategorię ekonomiczno-finansową, charakteryzującą się przewyższeniem bieżących i przyszłych obciążeń finansowych osoby/gospodarstwa domowego nad jego przychodami do dyspozycji oraz niedoborem aktywów konsumenta, które mogłyby zostać spieniężone celem spłaty długów⁸. Inaczej mówiąc, jest to korzystanie z finansowych instrumentów dłużnych, które z powodu dużej ich liczby i/lub wartości stają się trudne lub wręcz niemożliwe do spłacenia w terminie. Nadmierne zadłużenie jest zjawiskiem wieloaspektowym, w którym występują aspekty społeczne, gospodarcze, prawne i polityczne⁹.

Przyczyny nadmiernego zadłużenia

Przyczyny nadmiernego zadłużenia mogą mieć różny charakter. Charakter pierwotny jest związany z działaniami gospodarstw domowych lub ich brakiem, z kolei charakter wtórny – z sytuacjami losowymi, nieoczekiwanymi. Ich podział zaprezentowano w tab. nr 2. Jednoczesne wystąpienie przyczyn pierwotnych i wtórnych warunkuje pojawienie się niewypłacalności.

Tab. 2. Przyczyny nadmiernego zadłużenia ze względu na charakter

Charakter pierwotny	Charakter wtórny
<ul style="list-style-type: none"> • brak zabezpieczenia finansowego w postaci oszczędności, majątku lub innych aktywów; • nieracjonalne dysponowanie środkami; • nierozważne zadłużanie się; • zaciąganie kolejnych długów w celu spłaty wcześniejszych; • niska wiedza na temat produktów finansowych; • konsumpcyjny styl życia; • podatność i reagowanie na bodźce zewnętrzne. 	<ul style="list-style-type: none"> • spadek dochodów spowodowany: <ul style="list-style-type: none"> – utratą pracy; – obniżeniem zarobków; – wzrostem kosztów życia; – chorobą; – kłopotami rodzinnymi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie P. Nowak, *Perspektywy upadłości konsumenckiej w Polsce w kontekście zmian ekonomiczno-prawnych*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego” 2017, tom 31, nr 3, s. 156-157 oraz A. Wiśniewska, *Determinanty nadmiernego zadłużenia się polskich gospodarstw domowych*, „Współczesne Finanse. Teoria i Praktyka” 2016, nr 1, s. 99.

⁸Ł. Gębski, *Nadmierne zadłużenie gospodarstw domowych – problem finansowo-prawny czy społeczny?*, „Gospodarka narodowa” 2013, nr 4, s. 84.

⁹L. Anderloni, D. Vandone, *Households over-indebtedness in the economic literature*, „Departmental Working Papers” 2008, No. 46, Department of Economics University of Milan, s. 2

Istota upadłości konsumenckiej

Upadłość konsumencka jest bezpośrednio związana ze zjawiskiem długotrwałego wzrostu zadłużenia gospodarstw domowych. Nadmierne zadłużenie jest fazą wstępną do pojawienia się stanu niewypłacalności, który jest przesłanką ogłoszenia upadłości konsumenckiej. Prawo upadłościowe w artykule 11 definiuje niewypłacalność jako utratę zdolności do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych. Opóźnienie to powinno przekraczać trzy miesiące¹⁰. Natomiast w literaturze ekonomicznej, niewypłacalność to nieemożność dokonywania płatności, np. odsetek lub rat kapitałowych od długu, we właściwym czasie. Może być ona częściowa lub całkowita, od małego opóźnienia w płatnościach, któremu towarzyszą przeprosiny i zapewnienie, że zapłata wkrótce nastąpi, aż do całkowitej i oczywistej upadłości¹¹.

Model upadłości konsumenckiej na świecie

Upadłość konsumencka jest zjawiskiem występującym w systemach prawnych wielu krajów. W skład systemów upadłości konsumenckiej wchodzi kilka modeli, wśród których najczęściej spotykane to¹²:

poziom ustawowy:

- model konserwatywny – całkowity brak możliwości oddłużenia upadłego, np. Chiny, Czechy;
- model umiarkowany – dość restrykcyjne przesłanki upadłości, np. Polska, Niemcy;
- model liberalny – oddłużenie następuje w szerokim zakresie, np. USA, Holandia.

podział czteromodelowy:

- model skandynawski – oparty na reha-bilitacji dłużnika;
- model kontynentalny – celem jest spłata wierzycieli;
- model francuski – zapobieganie upadłości;
- model amerykański – celem jest przede wszystkim skuteczność upadłości.

podział dychotomiczny:

- model anglo-amerykański (ang. fresh start) – uwolnienie od długu jak najszybszym i najprostszym sposobem;
- model kontynentalno-europejski (ang. earned fresh start) – uwolnienie od długu częścią procedury upadłościowej i niekoniecznie przebiega w najłatwiejszy sposób.

¹⁰Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (Dz. U. z 2003 r., Nr 60, poz. 535 z późn. zm.).

¹¹J. Black, *Słownik...*, op. cit., s. 269.

¹²A. Wolska-Bagińska, *Ekonomiczno-prawne aspekty upadłości konsumenckiej*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2018, nr 42, s. 148-149.

Upadłość konsumencka w polskim systemie prawnym

Upadłość konsumencka nie została zdefiniowana wprost, ani w ustawie Prawo upadłościowe, ani w innych aktach normatywnych dotyczących tej problematyki. Jednakże można wywnioskować, iż upadłość konsumencka to sądowe postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej. Instytucję upadłości konsumenckiej wprowadzono do polskiego systemu prawnego relatywnie niedawno, ponieważ wraz z nowelizacją ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze z dnia 5 grudnia 2008 roku. Przepisy te weszły w życie dnia 5 maja 2009 roku. Radykalne zmiany w ustawodawstwie prawa upadłościowego nastąpiły w wyniku nowelizacji ustaw Prawo upadłościowe i naprawcze, o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz o kosztach sądowych w sprawach cywilnych z dnia 29 sierpnia 2014 roku, a także ustawy Prawo restrukturyzacyjne z dnia 15 maja 2015 roku. Przepisy te weszły w życie 1 stycznia 2015 roku. Nowelizacja wprowadziła m.in.: łatwiejszy dostęp do upadłości; skrócenie okresu planu spłaty wierzycieli; możliwość ogłoszenia upadłości bez planu spłaty wierzycieli; większe wsparcie upadłego w zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych w przypadku sprzedaży mieszkania lub domu¹³. Od 24 marca 2020 roku weszła w życie kolejna nowelizacja ustawy Prawo upadłościowe. Do znaczących zmian zaliczyć można m.in.: traktowanie osób prowadzących jednoosobową działalność gospodarczą jak konsumentów; możliwość ogłoszenia upadłości również w skutek umyślnego doprowadzenia do niewypłacalności, ponieważ jej przyczyny będą rozpatrywane po ogłoszeniu upadłości podczas ustalania planu spłaty; po zlicytowaniu domu lub mieszkania dłużnik otrzyma równowartość przeciętnego czynszu za okres od roku do lat dwóch¹⁴.

Ustawowe narzędzie, jakim jest upadłość konsumencka, spełnia cztery zasadnicze funkcje¹⁵:

- funkcję oddłużeniową – uwolnienie dłużnika od długów, co jest głównym celem instytucji upadłości konsumenckiej.
- funkcję windykacyjną – zaspokojenie wierzycieli niewypłacalnego dłużnika.
- funkcję profilaktyczną – niedopuszczenie do dalszych niewypłacalności, które są następstwem niepłacenia zobowiązań przez niewypłacalnego dłużnika.
- funkcję wychowawczą – kształtowanie wzorców zachowań. Upadłość konsumencka sama w sobie stanowi swego rodzaju zachętę dla uczciwego dłużnika, który w momencie popadnięcia w stan niewypłacalności nie zaciąga kolejnych zobowiązań, działając w ten sposób na niekorzyść wierzycieli, lecz podejmuje inicjatywę wyjścia z niekorzystnej sytuacji składając wniosek o ogłoszenie upadłości.

W upadłości konsumenckiej przeważa znaczenie funkcji oddłużeniowej. Jest to spowodowane m.in. tym, że wniosek o ogłoszenie upadłości konsumenckiej może zgłosić tylko dłużnik. Wskazuje to na przewagę interesu dłużnika nad interesem wierzyciela.

¹³P. Nowak, *Perspektywy upadłości...*, op. cit., s. 161.

¹⁴Upadłość konsumencka 2020 – zmiany od 24 marca, https://www.infor.pl/prawo/prawa-konsumenta/nowosci/3572050,Upa__dlosc-konsumencka-2020-zmiany-od-24-marca.html [dostęp z dnia: 01/06/2021].

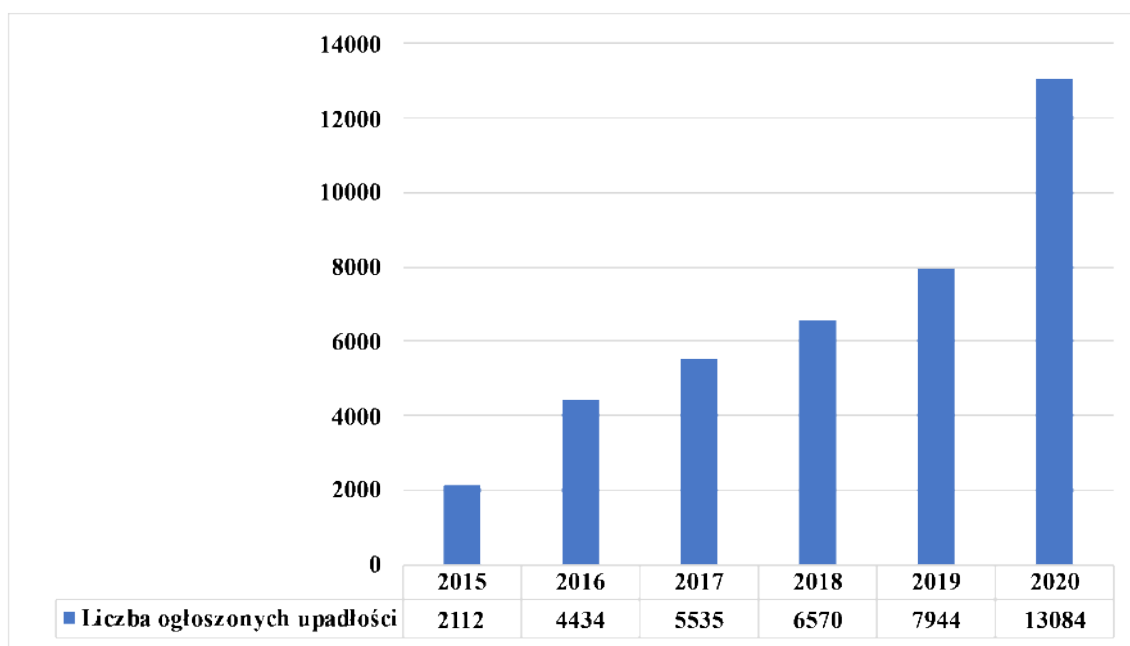
¹⁵M. Jaślikowski, *Podstawy ogłoszenia upadłości konsumenckiej w praktyce sądów powszechnych*, „Prawo w działaniu. Tom 10 Sprawy cywilne” 2011, nr 10, s. 56.

Analiza porównawcza z elementami analizy dynamiki i struktury upadłości konsumenckiej w latach 2015-2020

Analiza porównawcza jest niezbędnym elementem podczas badania i wyodrębniania elementów różnych zjawisk. Porównanie stanowi swoistą podstawę zarówno diagnozy stanu w badanych okresach, jak również relacji między nimi. Wykorzystaną metodą badawczą jest metoda statystyczna. Do przeprowadzenia analizy wykorzystano dane statystyczne z Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej oraz Informatora Statystycznego Ministerstwa Sprawiedliwości. Analizą objęto okres od 1 stycznia 2015 roku do 31 grudnia 2020 roku. Głównym celem części badawczej jest analiza porównawcza upadłości konsumenckiej w Polsce w latach 2015-2020. Zbadano również kształtowanie się struktury i dynamiki tego narzędzia ustawowego.

Przeprowadzona analiza składa się z trzech części. W pierwszej przedstawiono kształtowanie się liczby ogłoszonych upadłości konsumenckich w okresach i latach. Porównano również zmiany spowodowane nowelizacjami prawa upadłościowego. Przy użyciu mapy zaprezentowano także, rozkład liczby ogłoszonych upadłości w poszczególnych województwach. W drugiej części zbadano dynamikę upadłości konsumenckiej, z kolei ostatnia część jest analizą struktury badanego postępowania sądowego. Znacząca zmiana prawa upadłościowego w 2015 roku spowodowała, że ogłoszenie upadłości konsumenckiej stało się łatwiejsze.

W wyniku tego, począwszy od 2015 roku, z roku na rok, zwiększa się liczba ogłoszonych upadłości konsumenckich (patrz rys. nr 1). W 2015 roku ogłoszono 2 112 upadłości konsumenckich, w następnych latach – 4 434, 5 535, 6 570, 7 944 oraz 13 084.

Rys. 1. Liczba ogłoszonych upadłości konsumenckich w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej, <https://www.coig.com.pl/index.php> [dostęp z dnia: 01/06/2021].

Pomimo ułatwień spowodowanych nowelizacją prawa upadłościowego od 1 stycznia 2015 roku do 24 marca 2020 roku średnio połowa wniosków złożonych przez osoby fizyczne nieprowadzące działalności gospodarczej była oddalana. Wzrost ogłoszonych upadłości konsumenckich zaobserwowany od 24 marca 2020 roku wynika z wejścia w życie nowelizacji prawa upadłościowego, która wprowadziła m.in. możliwość ogłoszenia upadłości w skutek umyślnego doprowadzenia do niewypłacalności, gdyż jej przyczyny będą analizowane dopiero podczas ustalania planu spłaty. Nowelizacja prawa upadłościowego wyeliminowała dotychczasowe przesłanki hamujące ogłoszenie upadłości osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej. W tab. nr 3 wyszczególniono rozkład liczby ogłoszonych upadłości konsumenckich w poszczególnych miesiącach 2020 roku po nowelizacji prawa. W pierwszych dwóch miesiącach zauważalna jest mała liczba ogłoszonych upadłości¹⁶, które spowodowane są najprawdopodobniej priorytetyzacją dostosowywania życia Polaków do zmian wywołanych pandemią COVID-19. Z kolei, już w samym czerwcu mieliśmy do czynienia z miesięcznym rekordem. Ogłoszono aż 1 116 upadłości konsumenckich. Rekord ten był pobijany w każdym następnym miesiącu, ale najwięcej ogłoszeń było w grudniu, ponieważ aż 1 809. Biorąc pod uwagę łączny okres od kwietnia do grudnia ogłoszono ich 11 031.

Tab. 3. Liczba ogłoszonych upadłości konsumenckich miesięcznie w okresie kwiecień-grudzień po nowelizacji prawa upadłościowego 24 marca 2020 roku

Miesiąc	Liczba ogłoszonych upadłości
Kwiecień	287
Maj	531
Czerwiec	1116
Lipiec	1547
Sierpień	1130
Wrzesień	1365
Październik	1642
Listopad	1604
Grudzień	1809

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej, <https://www.coig.com.pl/index.php> [dostęp z dnia: 01/06/2021].

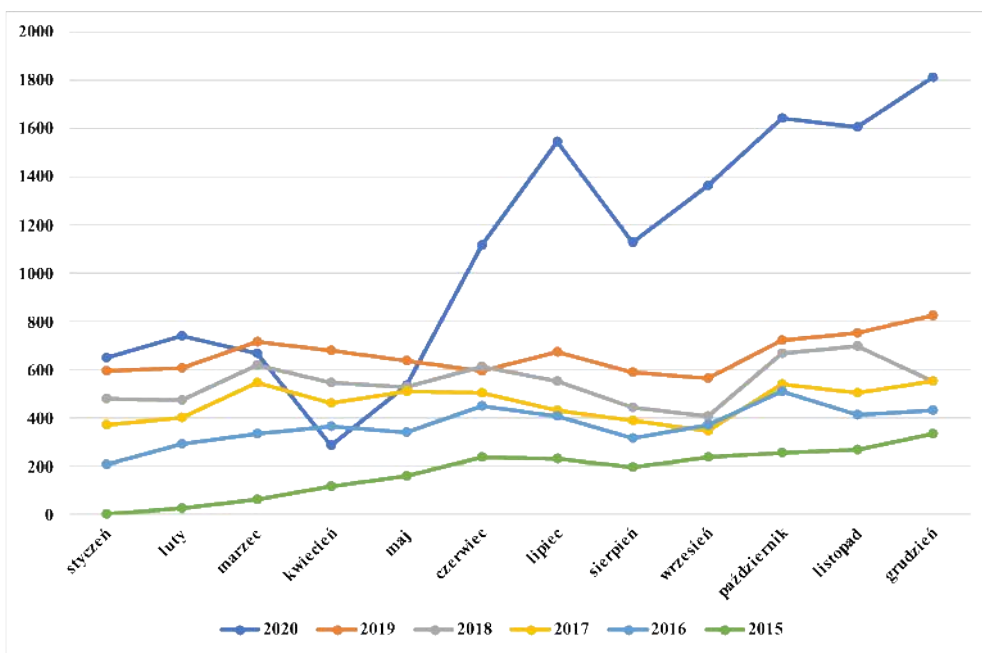
¹⁶W kwietniu 2020 roku było najmniej ogłoszeń od lutego 2016 roku.

Od 1 stycznia 2015 roku do 31 grudnia 2020 roku upadłość konsumencką łącznie ogłosiło 39 676 Polaków. W tab. nr 4 przedstawiono liczbę ogłoszonych upadłości konsumenckich w podziale na miesiące w latach 2015-2020. Wykorzystując te dane zaprezentowano miesięczne kształtowanie się upadłości konsumenckiej (patrz rys. nr 2). Jak wynika z wykresu największy przyrost zaobserwowano w 2020 roku.

Tab. 4. Liczba ogłoszonych upadłości konsumenckich miesięcznie w latach 2015-2020

Miesiąc	2020	2019	2018	2017	2016	2015
Styczeń	649	591	476	367	209	2
Luty	739	606	475	397	292	25
Marzec	665	712	620	546	333	59
Kwiecień	287	680	544	459	366	118
Maj	531	635	527	510	342	157
Czerwiec	1116	595	612	501	448	239
lipiec	1547	672	551	430	403	229
Sierpień	1130	589	445	387	315	194
Wrzesień	1366	564	406	345	372	237
Październik	1642	720	668	539	511	254
Listopad	1604	754	697	502	410	267
Grudzień	1809	826	549	552	433	331
Razem	8030	7944	6570	5535	4434	2212

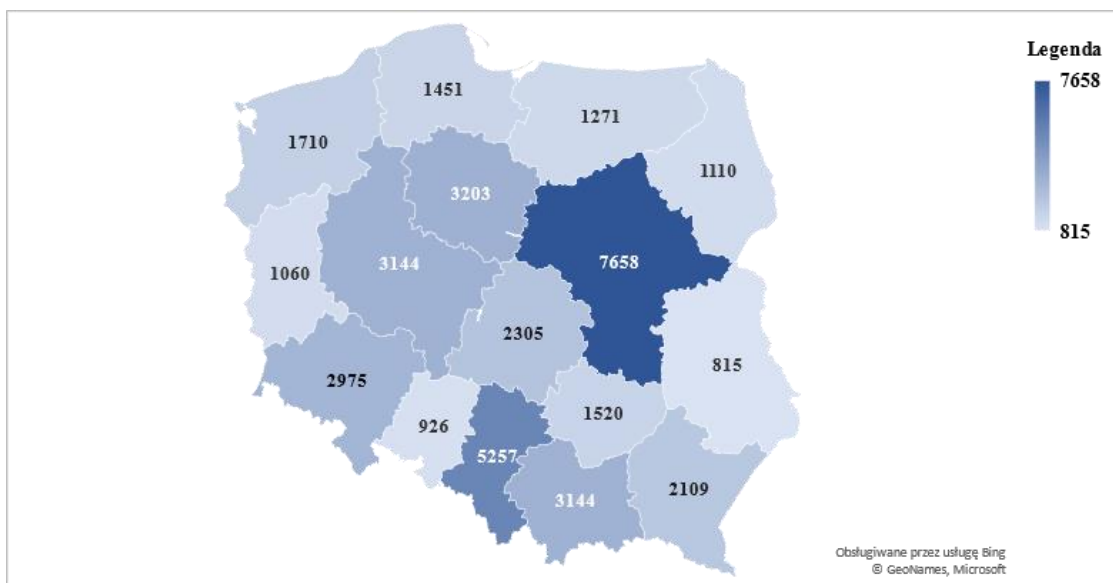
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej, <https://www.coig.com.pl/index.php> [dostęp z dnia: 01/06/2021].

Rys. 2. Upadłość konsumencka miesięcznie w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej, <https://www.coig.com.pl/index.php> [dostęp z dnia: 01/06/2021].

Analizując rozkład ogłoszonych upadłości konsumenckich w poszczególnych województwach w okresie od 1 stycznia 2015 roku do 31 grudnia 2020 roku (patrz rys. nr 3) najwięcej ogłoszeń było w województwach mazowieckim (7 658), śląskim (5 257), małopolskim (3 144). Natomiast w województwach lubelskim (815), opolskim (926) oraz lubuskim (1 060) ogłoszono najmniej upadłości konsumenckich z całej Polski w badanym okresie.

Rys. 3. Upadłość konsumencka w latach 2015-2020 w podziale na województwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej, <https://www.coig.com.pl/index.php> [dostęp z dnia: 01/06/2021].

Analiza dynamiki upadłości konsumenckiej w latach 2015-2020

W celu zaprezentowania zmiany upadłości konsumenckiej w Polsce w czasie wykorzystano elementy analizy dynamiki. Obliczono dla różnych okresów przyrost absolutny¹⁷, tempo wzrostu¹⁸ oraz wskaźnik dynamiki¹⁹.

W tab. nr 5 przeanalizowano dynamikę w poszczególnych latach 2015-2019. Największy przyrost absolutny nastąpił w okresie od 2015 do 2016 roku, co wynika z nowelizacji prawa upadłościowego w roku 2015. Wskaźnik dynamiki dla tego okresu wskazuje, iż liczba ogłoszonych upadłości konsumenckich wzrosła o 210 proc. . Kolejnym znaczący przyrost (o 165 proc.) w porównaniu do roku poprzedniego zauważono po drugiej nowelizacji ustawy Prawo upadłościowe w 2020 roku.

Tab. 5. Analiza dynamiki upadłości konsumenckiej w poszczególnych latach 2015-2019

Rok	Liczba ogłoszonych upadłości	Przyrost absolutny	Tempo wzrostu	Wskaźnik dynamiki
2015	2112	-	-	-
2016	4434	2322	110 proc.	210 proc.
2017	5535	1101	25 proc.	125 proc.
2018	6570	1035	19 proc.	119 proc.
2019	7944	1374	21 proc.	121 proc.
2020	13084	5140	65 proc.	165 proc.
Razem	39676	-	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej, <https://www.coig.com.pl/index.php> [dostęp z dnia: 01/06/2021].

Zawężając analizę jedynie do porównania zmian w czasie od 2015 roku do 2019 roku przyrost absolutny wyniósł 5832, a wskaźnik dynamiki 376 proc. (patrz tab. nr 6). Natomiast porównując okres od 2015 roku do 2020 roku (patrz tab. nr 7) wskaźniki analizy dynamiki kształtują się następująco: tempo wzrostu wynosi 520 proc., zaś wskaźnik dynamiki 620 proc. .

Tab. 6. Analiza dynamiki upadłości konsumenckiej od 2015 roku do 2019 roku

Rok	Liczba ogłoszonych upadłości	Przyrost absolutny	Tempo wzrostu	Wskaźnik dynamiki
2015	2112			
2019	7944	5832	276 proc.	376 proc.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej, <https://www.coig.com.pl/index.php> [dostęp z dnia: 01/06/2021].

¹⁷Różnica między wielkością w okresie badanym a wielkością początkową.

¹⁸Stosunek przyrostu absolutnego do wielkości początkowej wyrażony w procentach.

¹⁹Stosunek wielkości w okresie badanym do wielkości początkowej wyrażony w procentach.

Tab. 7. Analiza dynamiki upadłości konsumenckiej w okresie od 2015 roku do 2020 roku

Rok	Liczba ogłoszonych upadłości	Przyrost absolutny	Tempo wzrostu	Wskaźnik dynamiki
2015	1260			
2020	8030	10972	520 proc.	620 proc.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej, <https://www.coig.com.pl/index.php> [dostęp z dnia: 01/06/2021].

Analiza struktury upadłości konsumenckiej w latach 2015-2020

Ostatnią częścią przeprowadzonej analizy porównawczej upadłości konsumenckiej jest analiza struktury. Do obliczenia struktury ogłoszonych upadłości konsumenckich do wpłyniętych spraw wykorzystano wskaźnik struktury²⁰. Nowelizacja prawa upadłościowego w roku 2015 wpłynęła pozytywnie na liczbę ogłoszonych upadłości. Z roku na rok do sądów wpływa coraz więcej wniosków i obecnie połowa z nich jest rozpatrywana pozytywnie dla osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, gdyż od 2016 roku wskaźnik struktury wynosi średnio 50 proc. (patrz tab. nr 8).

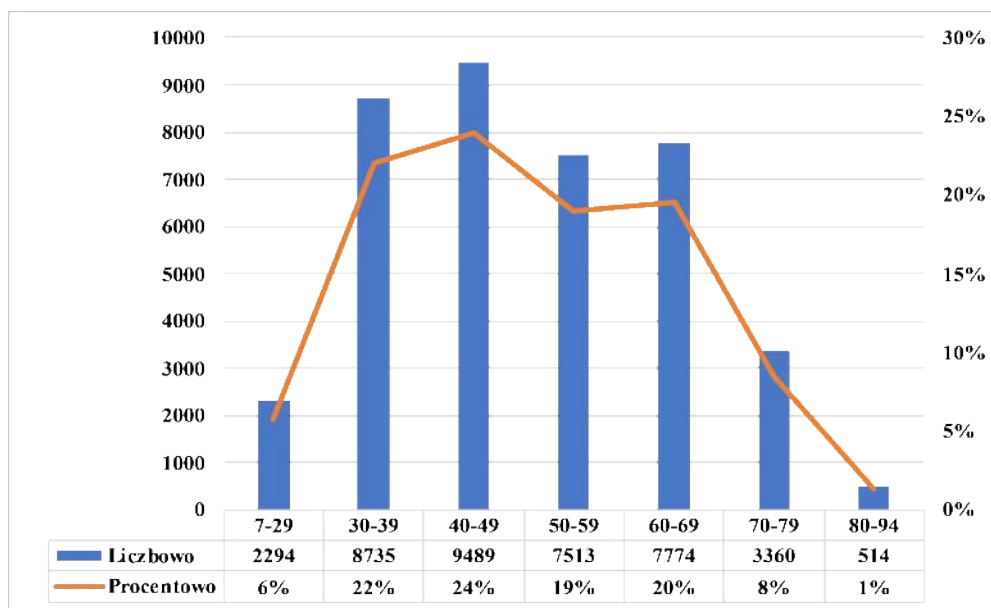
Tab. 8. Analiza struktury ogłoszonych upadłości konsumenckich do wpłyniętych spraw o ogłoszenie upadłości w latach 2015-2018

Rok	Wpływ spraw o ogłoszenie upadłości	Ogłoszenie upadłości	Wskaźnik struktury
2015	5616	2112	38 proc.
2016	8694	4434	51 proc.
2017	11120	5535	50 proc.
2018	12719	6570	52 proc.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Informatora Statystycznego Ministerstwa Sprawiedliwości, *Postępowanie upadłościowe, naprawcze, restrukturyzacyjne w latach 2010-2018*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> (01.06.2021) oraz Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej, <https://www.coig.com.pl/index.php> [dostęp z dnia: 01/06/2021].

²⁰Stosunek części zbiorowości do całej zbiorowości wyrażony w procentach.

Badając strukturę wieku osób, które ogłosiły upadłość konsumencką w okresie od 1 stycznia 2015 roku do 31 grudnia 2020 roku (patrz rys. nr 4) zaobserwowano, iż najczęściej upadłości dotyczy osób w wieku 40-49 (24 proc.) oraz 30-39 (22 proc.). Najmłodsza osoba, która ogłosiła upadłość konsumencką w badanym okresie ma 7 lat²¹, a najstarsza 94 lata.

Rys. 4. Struktura wieku w okresie od 1 stycznia 2015 roku do 31 grudnia 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej, <https://www.coig.com.pl/index.php> [dostęp z dnia: 01/06/2021].

Jeśli chodzi o strukturę płci osób upadłych konsumencko w badanym okresie zauważalna jest stała tendencja (patrz tab. nr 9). Częściej upadłość konsumencką ogłaszały kobiety niż mężczyźni (w każdym z okresów ponad 50 proc.).

Tab. 9. Struktura płci w latach 2015-2019 oraz w okresie od 1 stycznia do 30 września 2020 roku

Rok	Struktura płci	procentowo
2015	kobiety	57,29 proc.
	mężczyźni	42,71 proc.
2016	kobiety	56,34 proc.
	mężczyźni	43,66 proc.
2017	kobiety	55,14 proc.
	mężczyźni	44,86 proc.
2018	kobiety	55,39 proc.
	mężczyźni	44,61 proc.
2019	kobiety	56,73 proc.
	mężczyźni	43,27 proc.
2020	kobiety	52,23 proc.
	mężczyźni	47,77 proc.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej, <https://www.coig.com.pl/index.php> [dostęp z dnia: 01/06/2021].

²¹Z powodu przejścia spadku.

Podsumowanie

W dzisiejszych czasach, z roku na rok obserwujemy rosnące zjawisko nadmiernego zadłużania się Polaków oraz coraz większą liczbę nieterminowo spłacanych zaległych zobowiązań. Instytucja upadłości konsumenckiej, jako postępowanie sądowe, jest swoistą dźwignią pomiędzy osobami fizycznymi nieprowadzącymi działalności gospodarczej a ich wierzycielami. W Polsce w latach 2015 oraz 2020 weszły w życie znaczące nowelizacje prawa upadłościowego. Wspomniane nowelizacje spowodowały zmiany w kształtowaniu się liczby ogłoszonych upadłości konsumenckich, wpłynęły one przede wszystkim na łatwość i większą dostępność do tego narzędzia ustawowego. Do najistotniejszych modyfikacji, które obowiązują od 2020 roku zaliczyć można możliwość ogłoszenia upadłości konsumenckiej przez osoby prowadzące jednoosobową działalność gospodarczą, ponieważ są one traktowane jak konsumenci, a także przeniesienie procedury ustalania przyczyny niewypłacalności do momentu ustalania planu spłaty, stąd osoby, które doprowadziły do niewypłacalności umyślnie również mogą ogłosić upadłość konsumencką, co do tej pory było niemożliwe.

Do skutków ogłoszenia upadłości konsumenckiej należą procedura upadłościowa, likwidacja majątku, czasowe wykluczenie finansowe (niemożność korzystania z produktów bankowych) oraz ujawnienie sytuacji finansowej ogłaszającego. Jednakże z umorzenia wyłączone są niektóre długi. Zaliczają się do nich długi z alimentów, renty i obowiązku naprawienia szkody za wywołanie rozstroju zdrowia lub śmierci, postępowania karnego oraz długi nie ujawnione w trakcie postępowania upadłościowego. Ogłoszenie upadłości konsumenckiej ma również społeczno-gospodarcze skutki, m.in. umożliwienie wyjścia z szarej strefy osobom obciążonym bardzo wysokim zadłużeniem.

Przeprowadzona analiza porównawcza z elementami analizy dynamiki i struktury upadłości konsumenckiej w Polsce w latach 2015-2020 umożliwiła sformułowanie kluczowych wniosków. Nowelizacje prawa upadłościowego przyczyniły się do znacznego wzrostu liczby ogłoszonych upadłości. W pierwszym miesiącu badanego okresu (styczeń 2015 roku) liczba ogłoszonych upadłości wyniosła 2 osoby, natomiast w ostatnim miesiącu badanego okresu (grudzień 2020 roku) – 1 809. W grudniu 2020 roku mieliśmy do czynienia z miesięcznym rekordem ogłoszonych upadłości. Łącznie w badanym okresie upadłość konsumencką ogłosiło 39 679 Polaków.

Pomimo nowelizacji w 2015 roku, od 1 stycznia 2015 r. do 24 marca 2020 r. średnio połowa wniosków złożonych przez osoby fizyczne nieprowadzące działalności gospodarczej była oddalana, co udowodniła przeprowadzona analiza struktury. Po pierwszej nowelizacji wskaźniki dynamiki wyniosły w każdym z badanych przedziałów czasowych ponad 100 proc. . Przyrost absolutny obliczony dla wartości z lat 2015 oraz 2019 równa się 5 832, natomiast dla wartości z okresu od 2015 roku do 2020 roku wyniósł 10 972. Z tego wynika, iż od 2015 roku do 2019 roku, biorąc pod uwagę liczbę ogłoszonych upadłości konsumenckich z tych dwóch lat, liczba ogłoszeń zwiększyła się o 376 proc., analogicznie dla okresu od 2015 roku do 2019 roku – o 620 proc.

W kolejnych miesiącach przewiduje się utrzymanie trendu wzrostowego liczby ogłaszanych upadłości konsumenckich, co będzie konsekwencją wejścia w życie nowelizacji prawa upadłościowego.

Bibliografia

- Anderloni L., Vandone D., Households over-indebtedness in the economic literature, „Departmental Working Papers” 2008, No. 46, Department of Economics University of Milan.
- BIG InfoMonitor S.A., InfoDług. Ogólnopolski raport o zaległym zadłużeniu i niesolidnych dłużnikach, 41 edycja, Marzec 2021.
- Black J., Słownik ekonomii, PWN, Warszawa 2008.
- Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczej, <https://www.coig.com.pl/index.php>
- Gębski Ł., Nadmierne zadłużenie gospodarstw domowych – problem finansowo-prawny czy społeczny?, „Gospodarka narodowa” 2013, nr 4.
- Informator Statystyczny Ministerstwa Sprawiedliwości, Postępowanie upadłościowe, naprawcze, restrukturyzacyjne w latach 2010-2018, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/>
- Jaślikowski M., Podstawy ogłoszenia upadłości konsumenckiej w praktyce sądów powszechnych, „Prawo w działaniu. Tom 10 Sprawy cywilne” 2011, nr 10.
- Nowak P., Perspektywy upadłości konsumenckiej w Polsce w kontekście zmian ekonomiczno-prawnych, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego” 2017, tom 31, nr 3.
- Robaczyński W., Zarys prawa zobowiązań, [w:] Prawo cywilne i handlowe w zarysie, red. Katner W.J., Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Upadłość konsumencka 2020 – zmiany od 24 marca, https://www.infor.pl/prawo/prawa-konsumenta/nawosci/3572050,Upa__dlosc-konsumencka-2020-zmiany-od-24-marca.html
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r., Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (Dz. U. z 2003 r., Nr 60, poz. 535 z późn. zm.).
- Wejer-Kudętko M., Typologia dłużników, „Zarządzanie i Finanse” 2017, tom 15, nr 2/2.
- Wiśniewska A., Determinanty nadmiernego zadłużenia się polskich gospodarstw domowych, „Współczesne Finanse. Teoria i Praktyka” 2016, nr 1.
- Wolska-Bagińska A., Ekonomiczno-prawne aspekty upadłości konsumenckiej, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2018, nr 42.

Analysis of consumer bankruptcy in Poland in 2015-2020 with particular emphasis on the amendments to the bankruptcy law in 2015 and 2020

Summary:

Bankruptcy law is an instrument that regulates social relations between debtors and creditors. The amendments to the bankruptcy law (in 2015 and 2020) created wider and easier access to consumer bankruptcy and contributed to changes in its formation over the last five years in Poland. The considerations undertaken in the paper focus on the issues, identification of the scale and comparative analysis of consumer bankruptcy in 2015-2020. The basic research method used during the analysis was statistical method. In addition, an analysis of the dynamics and structure of the studied statutory tool was conducted. A radical increase in the number of declared bankruptcies occurred in 2016, when the increase was 210 proc. compared to the value in 2015. After another amendment of the bankruptcy law, an upward trend can also be observed. In December 2020, the number of declared bankruptcies reached a monthly record, when 1,809 bankruptcies were declared. The trend is expected to continue between 1,200 and 1,800 per month.

Keywords:

consumer bankruptcy, bankruptcy law, debt